

ET SOCIAL- DEMOKRATI OG DETS UDTRYKS- FORMER

– om et svensk
projekt

Af Flemming Harrits

Hvordan har arbejderbevægelsens debatører kommunikeret med hinanden og i offentligheden gennem tiderne? Dette er blevet undersøgt i det svenske projekt »Arbetarrörelsen och språket«, der her bliver anmeldt.

Blandt de mere upåagtede arbejderhistoriske spørgsmål er disse: Hvordan tilegnede pionererne sig et sprog til offentlig brug, indadtil og udadtil? Hvordan udviklede dette sprog sig siden? Hvordan kom det til at præge organiseringen, den politiske kamp og meningsdannelse? *At* det overhovedet skete, er – betingelserne taget i betragtning – ingen selvfølge. Tværtimod. Nationalt såvel som internationalt drejer det sig om en politisk dannelsesproces, der allerede ved en begyndende eftertanke nok kan vække forundring og tilskynde til nærmere undersøgelser.

I Sverige er en gruppe forskere gået sammen om et nationalt afgrænset projekt: "Arbetarrörelsen och språket" (1989-94), finansieret af Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Ganske ny er denne vending mod sprogbrugens politiske betydning jo ikke. Alligevel er dette projekt så originalt lagt an, at det kalder på betydelig interesse, sådan som det foreløbig er rapporteret i tre bøger fra 1996: *Agitatorerna*, *Arbetarna tar ordet* og *Makten, medierna och myterna* – en fjerde bog er (foruden særskilte studier) bebudet, men foreligger ikke i skrivende stund.¹

Hvad især navnet på den endnu urapporterede temagruppe ("Billeder, myter og symboler") indicerer, er direkte udtrykt i forordet til *Agitatorerna* (s. 9): I dette projekt skal begrebet *sprog* betegne alle de måder, hvorpå politiske ideer udtrykkes og formidles – gennem taler, aviser, pjecer, videnskabelige og skønlitterære skrifter såvel som symboler og billeder af forskellig slags, faner, demonstrationer, møder, begravelser og andre riter. Altså – forstår man – *sprog* i ordets videste betydning, nemlig som både verbale og nonverbale systemer af tegn, der udtrykker og meddeler et indhold.

Denne sprogopfattelse risikerer at komme til at lide af mangel på stringens – eller af et afgrænsningsproblem: Hvad er *ikke* sprog? Skal *sprog* ikke blot være en elastisk, i værste fald totaliserende fællesnævner for det i sig selv forskellige, men derimod et kvalificeret

begreb, forudsætter det teoretiske refleksioner over verbale og nonverbale tegnsystemer og deres indbyrdes forhold.

Hvis forskergruppen har forholdt sig til denne problematik, har det knap nok sat sig spor i det hidtil fremlagte. Således former hverken helheden heraf eller nogen enkelt af de tre bøger sig som én gennemreflekteret sammenhæng. Derimod er der tale om artikler, sat op som kapitler, i hver af de to første bøger ti, i den tredje ni. De enkelte artikler veksler ikke mange ord med hinanden, men har mere karakter af informationsrige specialstudier uden nogen umiskendelig fælles optik, ja i passager uden klart sproganalytisk sigte, skønt langt den største del af det indtil videre behandlede materiale er verbalsprogligt.

Tværvidevidenskab?

Forskergruppen forstår projektet som tværvidevidenskabeligt. Derfor kalder dens sammensætning på en vis interesse. Nordisk filologi er repræsenteret med fire forskere, idéhistorie med tre, litteraturvidenskab, retorik og historie med hver to, etnologi og statskundskab med hver en; desuden har en bibliotekar medvirket. Som denne sammensætning i sig selv kan antyde, er de historisk samfundsvidenskabelige dimensioner ikke fyldigt repræsenteret. Uanset hvor mange empiriske data og udviklingsforløb de tre bøger fremdrager og analyserer, forudsættes da også den nøjere historie om det svenske samfunds økonomiske, sociale og politiske forandringer langt hen bekendt ligesom også det nærmere indhold af centrale konflikter.

Denne orientering – mere mod det blødere humanistiske end mod det samfundsvidenskabelige – forstærkes af endnu et forhold. Fjorten af de 29 bidrag er skrevet af henholdsvis litteratursociologen Birgitte Mral (seks artikler) og filologen Olle Josephson (otte artikler, heraf to sammen med bibliotekaren Marie Hedström). De øvrige forfattere har hver bidraget med, subs. til, én eller to artikler. Man undgår således ikke indtrykket af et projekt med to hoveddrivkræfter og en

række mere eller mindre indforskrevne bidragydere i øvrigt.

Derfor kan det knap nok overraske, at der ikke opstår nogen egentlig tværvidevidenskabelig udveksling i eller mellem de tre bind. Hver forfatter skriver i sin idiolekt inden for sin specialfaglige horisont. Som så ofte får det tværvidevidenskabelige derved mere karakter af additioner af særfagligheder end af, hvad det dog ret beset må være: åbninger ud over faggrænser, tværgående forsøg med det nye, uafprøvede og uvisse.

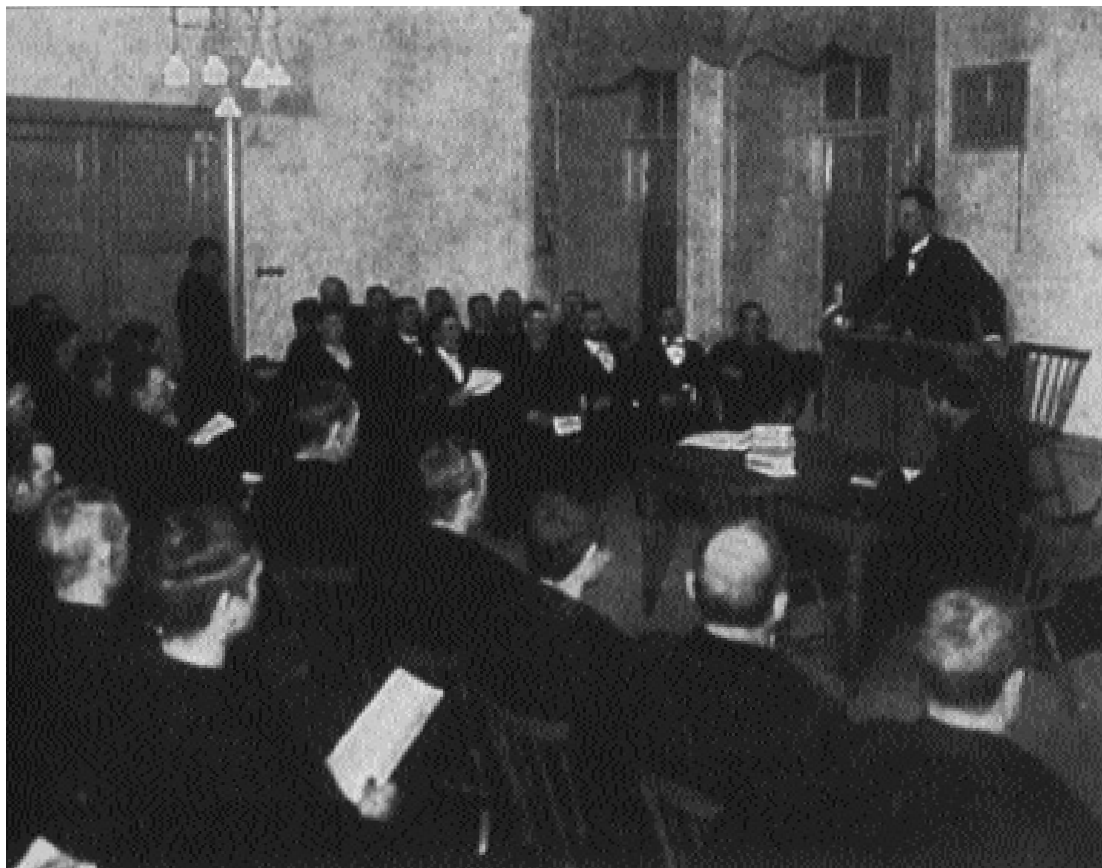
Skal man have andet end partikulært udbytte af de 29 artikler, der former sig som eksempler fra en meget omfattende mangfoldighed, må man ikke alene indstille sig på diversiteten i emner, metoder, teoretiske forestillinger og erkendelsesinteresser; man må også – formentlig selv som svensk menigmand – genopfriske eller nytilegne sig væsentlige dele af det svenske samfunds historie gennem de sidste 125 år. I den forstand tåler de tre bøger dårligt at stå alene, lige så lidt som nogen kommunikationshistorie i øvrigt. Til gengæld byder de på ubesværet læsning, skrevet som de er i en tiest lettilgængelig prosa, der med enkelte undtagelser er holdt fri af unødige akademismer.

Af grunde, der nu skulle være tilstrækkeligt klare, bliver den følgende omtale af hver af de tre bøger yderst selektiv og ude af stand til at lade de enkelte artikler komme til deres ret.

Agitatorerna

I forordet påpeges det, at der ikke findes lignende studier af agitators virke eller betydning inden for den nordiske, europæiske eller amerikanske arbejderbevægelse. Vel er der skrevet meget om enkelte agitatorer, men sjældent om agitationen som helhed, som del af den politiske kultur. Derfor: "Vi har tvungats bli pionjärer, i agitatorernas anda" (s. 9).

Hvorledes gribes dette pionerarbejde da an? Det afgrænser de egentlige agitators tid til perioden mellem 1881 og 1920. Det stiller (men besvarer ikke entydigt) det klassiske spørgsmål: Var rejsetalerne heroiske skikkel-

*En af pionererne i den svenske arbejderbevægelse August Palm Taler i Folkets Hus 1903.
Illustration fra Agitatorerne.*

ser, der vakte masserne til kamp mod samfundets uretfærdigheder, eller var de forholdsvis betydningsløse for opbygningen af de politiske og faglige organisationer? Det viser dobbeltbilledet af agitatorene som symbolsk figur i den politiske kamp: i nogles øjne en samfundsomstyrter, for andre en skikkelse af forbilledlig lidenskab og styrke. Og endelig lægger det eftertidens myter om agitatorerne frem til undersøgelse og overvejelse.

Ud af dette pionerarbejde er der kommet elementært underholdende læsning. Således i redaktøren, retorikprofessoren Kurt Johannessons indledende artikel, der giver et mere generelt og samtidig detaljerigt portræt af agitatorene. Det væsentlige heri turde være skildringen af agitatorens mangesidige virke: som politisk og faglig hverver, nogle steder med fremgang, andre steder ikke; som taler ved møder i til dels allerede eksisterende foreninger, ofte i skarp konkurrence med de mange andre bevægelser i anden halvdel af svensk 1800-tal; som organisator af strejker og demonstrationer; som kolportør af faglige og politiske småskrifter; som fantasivækkende symbolfigur – forbillede, ikke mindst for de unge.

Desuden var de mest fremtrædende agitatorer egensindige mennesker med et kompliceret forhold til partiet. At deres tid udløb omkring 1920, skyldtes ikke kun, at den trykte agitation havde vundet i styrke og omfang; det skyldtes også og endnu mere den sejrende socialdemokratiske orientering i retning af reformisme og parlamentarisk samarbejde, der ikke tålte omkringrejsende opviglere af excentrisk tilsnit.

Inden det kom dertil, havde partiet planlagt og gennemført store agitationsturneer. I bogens anden artikel skildrer Birgitte Mral udførligt en kampagne i Bergslaget 1895-96, herunder den ikke sjældne modsætning mellem central styring og lokalt ansatte agitatorer. Efterfølgende skriver Marie Hedström og Olle Josephson om agitationspjecerne fra 1881-1909 med deres faste genrepræg: situations- og problembeskrivelse, problemløsning, opfordring til handling. En række sprogligt forskellige pjecer analyseres, heriblandt – hvad

der måske kan have særlig dansk interesse – den indvandrede Rasmus Hansens meget udbredte *Fackföreningarnas uppgift* (s. 110 ff.). Stærkt forenkende bestemmes agitationspjecernes gradvise forandring i retning af sekularisering, standardisering, distancering (dvs. afpersonalisering) og generalisering.

Den fjerde artikel, skrevet af historikeren Lars Björnin, omhandler instruktivt de juridiske vilkår for agitatorenes virke og konservative forsøg på en lovgivning, der sigtede mod at overvåge, tiltale og straffe agitatorer, hvoraf flere jo også måtte afsone fængselsstraffe.

Skønt indbyrdes ret forskellige, men dog alle med et vist lingvistisk og stilistisk erkendelsessigte, omhandler de tre følgende artikler så særegne, kontroversielle og velkendte agitatorer som August Palm, Kata Dalström og Fabian Månsson. Hertil føjer sig en artikel om Einar "Texas" Ljungberg, en futuristisk selviscenesætter, hvis politiske lødighed ikke altid var lige selvfølgelig.

Den niende artikel, skrevet af litteraturforskeren Eric Johanneson, er en især motivisk undersøgelse af agitatorerindringen som en særlig litterær genre med August Palms *Ur en agitators liv* (1905) som mønsterdannende. Endelig afsluttes bogen af etnologen Jonas Engmann, der gennem en række interviews undersøger og diskuterer det nutidige, ofte nostalgisk tonede billede af agitatorerne.

Man lægger ikke *Agitatorerna* fra sig uden et ønske om, at nogen ville forsøge sig med et tilsvarende arbejde på dansk grund. Af det svenske pionerarbejde er der adskilligt at lære, også i den forstand, at et sådant arbejde gerne kunne være mere samstemt i sine erkendelsesinteresser.

Arbetarna tar ordet

Af de tre foreliggende rapporter har denne – i det mindste formelt – den højeste grad af indre konsistens. Det skyldes ikke kun, at bogen i hovedsagen er skrevet af to forfattere, ej heller blot, at dens emnekreds mere udpræget end den forrige ligger inden for det verbal-sproglige. Det skyldes også, at de otte special-

studier er indrammet af en programmatisk optakt og en korresponderende, forsøgsvis konkluderende slutning.

Bogens emne er konstitueringen af medborgerlige offentlighedsformer og udviklingen af kommunikativ kompetence inden for svensk arbejderbevægelse fra ca. 1880 til ca. 1910. Indledende skildrer Olle Josephson den sproglige udgangssituation. Magten over det offentlige sprog lå i statslig regi, hos embedsmænd, præster og borgerskab. Op gennem 1800-tallet voksede et omfattende foreningsvæsen frem: filantropiske foreninger, afholdselskaber, religiøse foreninger. Fra århundredets midte er vækkelsesbevægelserne tegn på noget nyt: menigmand er ved at komme til orde, et diskuterende svensk ved at opstå.

Til dets gennembrud medvirker ikke kun arbejderbevægelsen. Den indgår i et kompliceret sam- og modspil med vækkelserne, med afholdslogerne (der fra 1879 står for det første virkelige gennembrud for en folkelig, velorganiseret diskussionskultur), med folkehøjskolen (fra 1868, efter dansk forbillede) og med de mangeartede diskussionsklubber (1880 ff.). Sammen med især de to sidste når arbejderbevægelsen i løbet af kun 30 år frem til sekulariseret emnevalg og argumentation i offentlig samtale under en gradvis tilnærmelse til "boksvenskan" og et distanceret, instrumentelt mødesprog, kombineret med mødeteknik færdighed.

Bogen sigter nu mod at kortlægge et antal sprogbrugsmiljøer og især mødeformer i den tidlige arbejderbevægelse, desværre med erkendt ringe vægt på "den fackliga delen av arbetarrörelsen" (s. 36). Ud fra en såkaldt kommunikationsetnografisk tilgang gør fem aspekter sig mere eller mindre gældende i bogens artikler: 1) forholdet mellem tale og skrift – arbejderbevægelsen som en væsentlig drivkraft i udviklingen af en skriftsprogsbundet kommunikation, også i tale; 2) den individuelle sprogkompetence – også som grundlag for "en karriär i rörelsen" (s. 40); 3) den sproglige stil – overgangen *fra* høje og lave varianter af en ældre, nær, dialogisk og mundtlig stil i både tale og skrift *til* høje og

lave varianter af en opkommende, distanceret, monologisk eller skriftsproglig stil, også i tale; 4) nøglebegreber – fx "underklasse" og "overklasse", "lys" og "mørke"; 5) den analytiske modsætning mellem kommunikativ og strategisk handling (i Habermas' forstand). Hertil føjes endnu to synsvinkler, nemlig angående forskellen mellem centralt og lokalt virke foruden forskellen mellem mandlige og kvindelige udtryksformer.

For en verbalsproglig, filologisk-stilistisk betragtning er man her ved kernen i det hele projekt. Her får man adskilligt præciseret, som hidtil blot har været fornemmelser, får synsvinkler givet, der er værd at efterprøve på andet materiale. To forbehold: Selvsagt er der grænser for den analytiske følsomhed i de mange binære bestemmelser (jf. ovenfor især punkt 3). Desuden må man nære en vis skepsis over for den kvantitative stilistik, som Olle Josephson ynder at omsætte i tabeller. Deres udsagnskraft og erkendelsesværdi turde være temmelig diskutabel.

Nu en summarisk omtale af de enkelte specialundersøgelser. Olle Josephson skriver om den socialdemokratiske diskussionsskole i Stockholm 1885-86 og gør herunder flittig brug af den efterhånden klassiske sondring mellem adfærdstyperne "skötsam" og "egensinnig", subs. "bråkig", idet udviklingen går i retning af netop "skötsamhet". Det uoversættelige "skötsam" betegner den ædruelige, lovlydige arbejder, der planlægger på langt sigt og gennem slidsom opbygning af fagforeninger og afholdsloger søger at forbedre sine vilkår – "egensindig" er derimod den besværlige, genstridige arbejder, der handler mere kortsigtet, omgås jobbet efter forgodtbeholdende og hellere end at gå til fagforeningsmøder deltager i mere eller mindre spontane strejkeaktioner eller demonstrationer. Sprogligt set: en arbejder efter den borgerligt dannede og polerede Hjalmar Brantings hoved over for en arbejder i den ufortrødent opkæftende August Palms stil. Hypostaseret, løsrevet fra den konkrete situation og dens sammenhænge, bliver denne sondring betænkelig: Hvad garanterer, at én og samme "skötsamma" ar-

bejder ikke under givne omstændigheder viser sig som "egensinnig"?

Birgitte Mral skriver om Domnarfvets Arbetareförbund 1890-91 som et sted for kommunikativ sproghandling, der – efter bogen som helhed at dømme – i øvrigt fremtræder tydeligere blandt kvinder end blandt de strategisk handlende mænd. Samme optik anvender Marie Hedström og Olle Josephson i en artikel om protokolsproget i Stockholms Allmänna Kvinnoklubb 1892. To måneder i 1895 med Gefle Jernarbetarefackförening og formanden August Karlsson er emnet for den følgende artikel af Olle Josephson – og stort mere bringer dette projekt (foreløbig?) ikke om fagbevægelsen. Birgitte Mral, hvis bidrag overvejende er styrede af en moderat feministisk interesse, skriver om Malmø kvinnliga diskussionsklubb 1900-1904 og videre om læreprocessen for ungdomsgruppen omkring *Örebro-Kuriren* 1902-05. Olle Josephson behandler foreningskulturen og ungdomsretorikken i Ljusne-Ala Socialdemokratiska Ungdomsklubb 1905-06. I den sidste undersøgelse skriver filologen Per Ledin under den sigende titel "Från politisk dialog till byråkratisk monolog" om partipressens behandling af møder – og det er så sammen med artiklen om *Örebro-Kuriren* og nogle sider om *Stormklockan* (jf. *Makten, medierna och myterna*, s. 71 ff.), hvad projektet bringer af regulær pressehistorisk analyse.

Makten, medierna och myterna

Undertitlen på dette bind – "Socialdemokratiska ledare från Branting till Carlsson" – lover mere, end den holder. Nok afhandles den moderate reformist Hjalmar Branting, den oppositionelle udbryder og tilbagevender Zeth Höglund og folkhemsideologen Per Albin Hansson i grundige og givende artikler af henholdsvis retorikprofessoren Kurt Johannesson, historikeren Lars Björlin og de to idéhistorikere Mikael Hallberg og Tomas Jonsson, i det sidste tilfælde under en interessant inddragelse af Gramscis hegemonibegreb.

Men allerede inden det vises, hvordan Per

Albin Hansson overtager og ompræger den borgerlige folkehjemsforestilling, forekommer linjen i dette bind brudt. Det sker i idéhistorikeren Bernt Gustavsson noget selvgentagende artikel om kultusministeren Arthur Engberg, der repræsenterede en nyhumanisme. Vel kan det uden megen tøven siges, at nyhumanismen inden for arbejderbevægelsen generelt burde undersøges nærmere (for en dansker er det nærliggende at tænke på en Hartvig Frisch eller en Frode Jakobsen). Nogen *ledende* strømning er den imidlertid aldrig blevet.

Endnu mere afspores dette bind i og med Birgitte Mrals artikel om Alva Myrdals optræden i 1930'ernes medier. Hverken hun eller Gunnar Myrdal repræsenterede arbejderbevægelsen indefra, men forlenede udefra som opinionsfigurer Socialdemokratiet med en vis intellektuel nimbus. Så er der anderledes jævn mening i historikeren Thord Strömbergs portræt af en selvlerd, socialdemokratisk tilslebet, patriarkalsk kommunalpolitiker, nemlig Harald Aronsson i Örebro.

De to filologer Hans Strand og Christina Resén undersøger diverse partilederes sproglige adfærd i TVs valginterviews 1964-1991, især med henblik på forskelle i sproglig kompetence. Noget blot i mindste måde overraskende bringer denne undersøgelse ikke. Den siger stort set kun, hvad enhver opmærksom, nogenlunde mediebevidst seer kan sige sig selv. Det samme gælder redaktøren, statskundskabsdocenten Erik Åsards artikel om Ingvar Carlsson-filmen fra 1991, sammenlignet med den korte film om Tage Erlander (1946) og – da Åsard nu er Nordamerikaekspert – Ronald Reagan-filmen "A New Beginning" (1984).

Skønt en anderledes vægtfordeling her er tilsigtet, har også dette bind historisk bagvægt og i dén sin styrke. Dernæst kan det undre, at en så betydningsfuld økonomisk ideolog som Ernst Wigforss lades ubehandlet, og at Tage Erlander afhandles noget stedmoderligt. Men især må det undre, at Olof Palme ikke inddrages særskilt i en bog, der vil handle om socialdemokratiske ledere fra Branting til Carlsson. Man får det indtryk, at den sprogligt begavede

På cykel- og på fot-agitation.

“Sopa igen spåren.”

Fra en artikel i den radikale avis Brand, hvor man fremviser “nogle entusiastiske kammerater... medførende masser af revolutionær-socialistisk, antimilitær og antireligiøs litteratur... gennem de mørkeste dele af Botskyrka og Gödinge sogne”. Illustration fra Agitatorerne.

Palme og hans agitatoriske kraft er så traumatiseret et fænomen, at det – selv blandt forskere – nærmer sig det tabuiserede.

Myte og politik

Et tilbageblik på de tre bøger: For så vidt forskergruppen direkte tilkendegiver kritiske hensigter, vender de sig især mod myterne. Og gennemgående lykkes det da også gruppen at holde en vis distance til myterne om illustre agitatorer og politikere. Alligevel forekommer det, som om forskergruppen ikke for alvor har taget livtag med det spørgsmål, hvad der må forstås ved en moderne myte, der jo – al sin gennemskuelighed til trods – har det med at slå tilbage under bevidsthedstærsklen på enhver, der vil opløse den. Tilsvarende synes

gruppen ej heller for alvor at have diskuteret, hvad der – i et værk om politiske ideer – må behandles som *politisk* myte.

I den forbindelse kan man bemærke, hvordan Kurt Johannesson modstiller to opfattelser af, hvad politik er: På den ene side politik som en stående strid mellem klasser, partier eller andre grupper om magten og de materielle ressourcer i samfundet; på den anden side – med den citerede amerikanske filosof Michael Walzers ord – politik som “an art of unification”, såvel intellektuelt som emotionelt en symbolsk aktivitet, der kræver personificering og – mytisering (jf. *Makten, medierna och myterna*, s. 22).

De to opfattelser turde være komplementære. Panem et circenses – det vigtige er det *og*, der står mellem *brød* og *skuespil*, mellem

materiel magt og symbolsk repræsentation. Overeksponerer man som forsker symboliciteten, medvirker man til en derealisering. Forholder man sig alene til det symbolske (en nærliggende risiko for filologer og litterater), står man uden objektivt korrelat. Sandheden om det symbolske eller mytiserede ligger ikke i, men uden for dette selv, nemlig i det materielle grundlag.

I dette vanskeligt formulerbare problemkompleks er det alt andet end ligetil at finde nogen holdbar analytisk vej. Hvorfor bliver – som noget næsten selvfølgelig – analyserne i slutningen af *Makten, medierna och myterna* intellektuelt så utilfredsstillende, som tilfældet er? Fordi de er indfanget i en medial selvreferentialitet, et billedernes gøglespil? Måske skulle man overveje den sondring mellem ideologi og imagologi, som Milan Kundera foretager i sin roman *Udødeligheden* (da. overs. 1990), og slibe den til analytisk brug. Om så aldrig så forvredet bevarede ideologien endnu en modsigelsesfyldt forbindelse med det materielle grundlag. Imagologien derimod har løsrevet sig derfra og former sin egen pseudorealitet. For så vidt politik tenderer mod at blive imagologi: bureaux hektisk omskiftelige reklame for grundlæggende uforanderlighed, stiller den alle mytekritiske hensigter over for stadig mere komplicerede betingelser. Over dem er der tænkt for lidt i de beklageligt få dele af projektet, der overhovedet søger at ankomme til nutiden.

Ensidigheder og spørgsmål

Endnu nogle tilbageblik:

“Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti (SAP) lyckades tidigt lägga beslag på begreppet ‘arbetarrörelse’,” hedder det straks i *Makten, medierna och myterna* (s. 11). Også andre steder peges der på denne beslaglæggelse. Venter man nu, at forskning må indebære en kritisk diskussion af en sådan monopolisering, bliver man skuffet. De implicerede forskere synes at acceptere monopolet som en indiskutabel realitet – i stedet for at se det som et problem.

Konsekvenserne heraf er mange. Ikke blot bliver arbejderbevægelsen identisk med SAP – de syndikalistiske, socialistiske og kommunistiske strømninger, partidannelserne og de mange udspaltninger til venstre for Socialdemokratiet levnes ikke synderlig opmærksomhed og ret beset kun i relation til SAP. Udenfor falder endvidere – som allerede antydet – i alt for høj grad fagbevægelsen og dens forhold til partiet (partierne), desuden også de kooperative bevægelser og det omfattende oplysningsarbejde, studiecirklerne osv. Alt dette i så høj grad, at projektet burde være navngivet “SAP och språket”.

Således har de overvejende parti- og personfikserede, konsensusorienterede fremstillinger på forhånd sat temmelig snævre grænser for kritisk analyse. Det gælder ikke kun i national, men også i international henseende. Man finder knap nok andet end personbestemte udsagn, med Lasalle som hovedfigur. Internationalerne med deres reformistiske strømninger og oppositioner fortøner sig i det forudsatte.

Dermed bliver feltet for sprogundersøgelserne overraskende indsnævret. Den sproglige import fra Tyskland og Danmark strejfes kun. En så væsentlig faktor som den socialdemokratiske dagspresse underbehandles. Fagbladene har ikke interesseret som kilde, ligesom ej heller udtryk for arbejdskampe og hverdagens vedvarende lokale agitation. Om den svenske arbejderdigtning med dens stærke traditioner hører man – trods et løfte herom – så godt som intet. Tilsvarende er de indsamlede levnedsbetretninger fra svensk arbejdsliv (1940'erne ff.) ikke brugt. Hvad det sidste bind vil bringe, skal være usagt; men indtil videre må man savne behandling af de mangeartede svenske, stadig levende arbejdertraditioner for kunstneriske og kunsthåndværksmæssige aktiviteter.

Hvad er det da for en sproginteresse, der dominerer projektet? Sproget som organiserende og organisatorisk fænomen i og i forhold til partiet: SAP. Herved udelukkes en række væsentlige problemer: Brydes den “skötsamma” sprogbrug, der værner om respektabiliteten, ikke til stadighed af en “egen-

sinnig” sprogbrug i tilspidsede konflikter og arbejdskampe? Hvilke personlige og kollektive konfliktmuligheder kan der ligge mellem forskellige sprogbrugsmiljøer: på den ene side partisproget, på den anden side sproget på arbejdspladserne, i hjemmene, under fritidsaktiviteterne?

Videre: Med rette minder Olle Josephson om en dobbelthed i ordet *organisation*: det betegner både en proces og et resultat, men efterhånden således forskudt, at den sidste betydning bliver den dominerende. Og han fortsætter: “Vill man vara riktigt spekulativ kan man säga att betydelseförskjutningen speglar en förskjutning där organisationen, rörelsen (ett annat ord som genomgår samme utveckling), blir viktigare än det faktum att folk organiserar sig (eller rör sig)” (*Arbetarna tar ordet*, s. 334).

Er det nu så forfærdelig spekulativt endda? Eller kunne man af ret så iagttagelige grunde undersøge, om arbejderbevægelsernes aktuelle, svækkede situation (deres stivnen og smuldren i resultatform) ikke *også* skyldes en art sproglig selv fremmedgørelse, en kommunikativ distance mellem centrale, mere elitære og lokale, stadig i nogen grad kollektive sprogbrugsmiljøer? Eller er det for spekulativt at bruge den smule dialektik, der ikke ser en udvikling uden samtidig at iagttage en afvikling?

Undervejs i læsningen bliver man – tiest indirekte, enkelte steder direkte – mindet om ligheder mellem oplysningstiden og arbejderbevægelsens fremvækst. Dette perspektiv kunne være uddybet langt mere, især på ét område: den lige så hårdnakkede som hypostaserede forestilling om fremskridt. Var den skildrede sprogbrugsudvikling nu kun et fremskridt? Indebar den ikke også nogen dele sproglig forarmelse, disciplinering i retning af det personlighedsløse? Forbandt den sig ikke med sociale selektions- og kontrolmekanismer? Kunne den politiske dannelsesproces ikke været formet langt mindre bureaukratisk, langt mere sensitivt over for erfaringer, der ellers ikke kommer til orde eller blot mumles i krogene? Efterlod og efterlader den ikke mange i det sproglige og sociale limbo, hvis blotte

forekomst er uforenelig med fremskridtets idé: at gælde alle?

Sköta eller *skötte* – på svensk som på dansk betyder det: at tage vare, også på dem og det, der falder ud i magtesløshed, når et sprog kommer til magten og derfra kan lyde som en fremmed mundart. Men dén form for varetagelse er måske allerede for egensindig for en gruppe af “skötsamhetens” forskere?

Noter

1. Kurt Johannesson (red.): *Agitatorerna*. 383 s. Ill. ISBN 91 7203 048 8.
- Olle Josephson (red.): *Arbetarna tar ordet*. 367 s. Ill. ISBN 91 7203 082 8.
- Erik Åsard (red.): *Makten, medierna och myterna*. 356 s. Ill. ISBN 91 7203 078 X.
- Alle Carlsson Bokförlag, Stockholm, 1996.

Abstract

Harrits, Flemming: A social democracy and its forms of expression – on a Swedish project. *Arbejderhistorie* 1/1998, p. 13-21.

In Sweden a group of researchers have joined forces around a national well defined project on the labour movement and language. In four volumes – at the moment three have been published – there is an investigation of how the front figures in the labour movement acquired a language for public use, internally and externally. The project is ambitious and important though it bears the character of a somewhat fragmentary composition of researchers whose articles do not relate much to each other. As the work with ‘the language’ is in reality primarily restricted to dealing with language as an organisational phenomenon in relation to Sweden’s Social Democratic Workers Party, the reviewer has certain reservations as to how successful the book project is.

Flemming Harrits,
 cand. phil. i nordiske sprog og litteraturer,
 lektor ved Institut for nordisk Sprog og Litteratur,
 Aarhus Universitet, Niels Juelsgade 84,
 DK-8200 Århus N. Tlf.: 89421111.